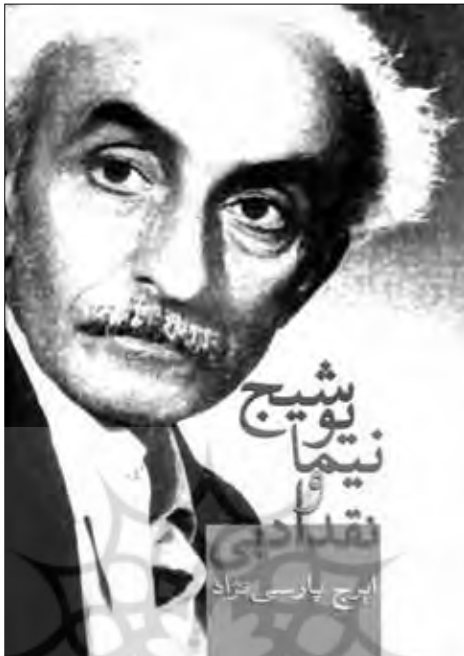

نیما و نقد

منوچهر منجمی

پایان بندی آن‌ها، به عنوان «شعر» منتشر کنند و موجب بدنامی او شوند سخت دل گرفته و عصبی است. نیما می‌گوید مقلدان او متوجه بدایع کار و دقایق فنی سبک شعر او نیستند. پیروان او باید قواعد و اصول کار را یاد بگیرند. او از این همه هرج و مرج و هوسبازی به نام «شعر نو» ابراز بیزار می‌کند و در بی‌نظمی هم به نظمی باور دارد. نیما نمونه‌های آثار شاعران نخواستار نموداری از ندانم کاری‌های بی‌نظم می‌داند. در بررسی نقد شعر او عباراتی چنین از سر حسرت و دردمندی می‌توان یافت:

«مصراع‌ها را کم و زیاد و پس و پیش می‌کنند تا شکل شعر را عوض کرده باشند و به خیال خود از گویندگان قدیم پیشی گرفته باشند... محصول کار بسیاری از شاعران ابتدایی است و هر یک از این گویندگان، که سر و صدای خودشان و طرفداران‌شان بیش از سر و صدای شعرشان است، هنوز چندان راهی نرفته از سر منزل نشانی می‌دهند. غوره نشده‌هایی هستند که مویزی می‌کنند، به هر کدام بر می‌خورید «نظریه‌نویس» هستند. حال آن که نیستند. این کار سن و پختگی می‌خواهد.»

نیما می‌کوشد توضیح می‌دهد که شعر نو در صدد انکار شعر قدیم نیست. به تعبیر او «این که امروز ما شعر نو می‌گوییم به این علت نیست که شعر قدیم بد است.»

مؤلف با حوصله و دقت و صرف وقت مقوله‌ها و مباحث نظری گوناگون نیما را درباره موضوع و مضمون، صورت و ساخت، وزن و قافیه و موسیقی شعر می‌کاود و با توضیح و تحلیل نظرگاه‌های نیما به مدعیان جوان یادآور می‌شود کار شعر را آسان نگیرند، زیرا که نیما شاعری را نوعی «تخصص» می‌داند. تخصص داشتن در هر رشته‌ای به دانش و تجربه نیاز دارد. به گمان نیما هرکس پیش از صادر کردن شعر باید پیش خود فکر کند: «چرا، در کجا و برای چه کسانی شعر می‌گوییم؟ در این صورت شاید به معنی و شکل زبان خود توجه کند.» به باور نیما آثار هنری، از جمله شعر، برای این که تأثیر کند نیاز به مواظبت دارد. غرض او از «مواظبت» در کار شعر تمهیدات گوناگون است در وزن، شکل و موسیقی شعر که بر آن بسیار تأکید دارد و دقایق

نیما یوشیج و نقد ادبی. ایرج پارسی نژاد. تهران: سخن، ۱۳۸۹. ۳۵۸ ص. ۱۲۵۰۰۰ ریال.

دکتر ایرج پارسی نژاد در ادامه طرح پژوهشی خود و نشر روشنگران ایرانی و نقد ادبی، علی دشتی و نقد ادبی، خانلری و نقد ادبی و احسان طبری و نقد ادبی پنجمین دفتر خود را به نیما یوشیج اختصاص داده است.

مؤلف در توضیح ملاک و معیار خود در گزینش منتقدان ادبی می‌گوید:

«در بررسی تاریخ نقد ادبی در ایران

ما به آثار کسانی نظر داریم که با نظریات انتقادی خود در ادبیات توانسته باشند معیارها و ملاک‌های تازه و اصیلی در ارزیابی شعر و نثر به دست دهند. از این‌رو به نقدهای روزنامگی یا انشائاتی بی‌مغز و مایه یا کلی‌گویی‌های لفظ‌پردازانه و یا مدح و ذم‌های از سر حُب و بغض اعتنایی نشده است.»

در مطالعه دفترهای پیشین از این مجموعه می‌توان دریافت که مؤلف از معیارهای علمی نقد آگاهی دارد و در بررسی آثار هر منتقد عیب‌ها و هنرها را می‌شناسد و بی‌هیچ پرده‌پوشی به روشنی بیان می‌کند. از این‌روست که حاصل گفتار او در تحلیل انتقادی از آثار همگان از میرزا فتحعلی آخوندزاده و میرزا آقاخان کرمانی گرفته تا علی دشتی و احسان طبری منصفانه و پذیرفتنی است.

چنان که می‌دانیم نیما هرگز حال و مجال آن را نیافت که به وعده‌های خود در تدوین پیشنهادها و نظریات انتقادی‌اش در شعر عمل کند. آن‌چه از او بازمانده یادداشت‌ها و نامه‌های پراکنده‌ای است که تأملات او را در باب شعر و انواع دیگر ادبی در بر دارد که همه آن‌ها در کتاب **نیما یوشیج و نقد ادبی** ارزیابی علمی شده است.

آن‌چه از «حاصل گفتار» کتاب بر می‌آید، نیما نگران شعر، موضوع و مضمون، صورت و ساخت و گذشته و آینده شعر فارسی است. از این‌که می‌بیند پیشنهادها پیش در کار تجدد شعر باعث شده تا جوان‌های بی‌مایه و بی‌استعداد جمله‌های بریده پریشان را به صورت رشته‌ای از خیال‌های پراکنده، بدون توجه به استقلال مصراع‌ها و

چهار کتاب

از مجموعه «قند پارسی»

منتشر کرده است:

چهار کمان و یک تیر

(گزیده بهارستان جامی)

به کوشش طلیعه خادمان

چاپ اول. ۱۰۴ ص. ۲۲۰۰ تومان

باغ زندگانی

(گزیده گلستان سعدی)

به کوشش طلیعه خادمان

چاپ اول. ۱۷۶ ص. ۳۰۰۰ تومان

منتشر خواهد کرد:

سرزمین عیاران

(گزیده تاریخ سیستان)

به کوشش محمدحسین مجدم

مراکز پخش:

پخش گزیده ۰۹۸۷۰۶۴۴

پخش پیام امروز ۰۹۸۸۷۰۶۴۴

پخش سرزمین ۰۷۰۶۶۹۶۷۰۶۴۴

فتی آن را عالمانه توضیح می‌دهد.

وزن آزاد نیما از همان اوزان عروضی قدما اقتباس شده است. او در همان میزان‌ها و ارکان اصلی اوزان عروضی آزادی بیشتر به بیان شاعر داده است. نیما تنها از قید مساوی بودن افعیل سرباز زده است. یعنی تساوی ارکان را در مصراع‌ها رعایت نکرده و آن را تابع اقتضای کلام در کوتاهی و بلندی جمله‌ها کرده است. او می‌گوید می‌خواهم بحور عروضی بر ما تسلط نداشته باشد، بلکه ما طبق حالات و عواطف خود بر بحور عروض مسلط باشیم. به تعبیر خودش غرض او «مرمت اساسی» در اوزان متنوع شعر فارسی بوده است. او خواسته وزنی بر اقسام اوزان شعر فارسی بیفزاید و طرز کار او در جهت سیر تکامل شعر فارسی بوده و قواعد خود را دارد. می‌گوید:

«وزن است که به شعر شکل می‌دهد. شعر بی‌وزن شباهت به انسان برهنه و عریان دارد. ما می‌دانیم که لباس و آرایش می‌تواند به زیبایی انسان بیفزاید. در این صورت من وزن را چه بر طبق قواعد کلاسیک و چه بر طبق قواعدی که شعر آزاد را به وجود می‌آورد لازم و حتمی می‌دانم.»

نیما بر عینی‌کردن مفاهیم ذهنی در شعر تأکید دارد و بیان صریح و مستقیم را شعر نمی‌داند. هنر را مادی‌کردن، یعنی تصویر دادن به اندیشه شاعر می‌داند و معتقد است که شاعر باید صورت‌نگر معنی باشد نه خبرگزار آن. به گمان نیما شعر ما، مانند موسیقی ما، ذهنی است و مضمون آن با حالت درونی ما منطبق است. راز بی‌اثری شعر امروز ما بی‌توجهی به جهان عینی و بیرونی است. به گمان نیما نگاه شاعر باید متوجه جهان خارج از خود شود و به بیان شعر خود حالت وصف دهد.

به نظر نیما زبان هر شعر همراه با دید و دریافت و معنی آن با خودش می‌آید و ارزش آن در اصالت و تازگی آن است. به گمان نیما برای عینی‌کردن مفاهیم ذهنی در شعر باید وزن شعر را از موسیقی آن جدا کرد و وزنی موافق با طبیعت گفتار را جانشین آن کرد و حالت وصفی‌بخشیدن به شعر را برای بیان حالات و حسیات مختلف برگزید.

نیما نقد ادبیات و هنر را از منظر «رتالیسم سوسیالیستی»، که نزد جماعتی از جوانان روشن‌اندیش آن زمان پذیرفتنی بود، به تمسخر می‌گیرد و اشاراتی هجوآمیز به نظریات ماتریالیست‌های جزم‌اندیش روزگار دارد. او از احکام جزمی ژدانف در ادبیات و هنر در جامعه ایرانی یاد می‌کند و با انتقاد از شاعران چپ رو که شعر خیال‌انگیز را به عنوان آثار ایده‌آلیستی محکوم می‌کنند یادآور می‌شود که آدمیزاد تا وقتی زنده است با خیال سروکار دارد و خیال او منافعی هیچ‌گونه مسلک و مرامی نیست. برای آشنایی بیشتر با بحث و جدل‌هایی در این زمینه باید کتاب احسان طبری و نقد ادبی را از مؤلف نیما یوشیج و نقد ادبی خواند و به نظریات رایج در آن زمان پی برد.

حرف آخر این که این کتاب در زمینه نظریات نیما یوشیج در نقد ادبی برای دستداران شعر و هنر امروز ایران آموختنی است. و مرجعی است تا نوخواستگان بدانند که هنر شاعری و صناعات آن تا چه پایه دشوار است و چه مقتضیاتی طلب می‌کند.